

RRUGA DREJT HEQJES SË THËNGJILLIT PËR KOSOVËN DHE BALLKANIN PERËNDIMOR:

Rekomandime Politike dhe Dialogu Rajonal

Titulli: Rruga drejt heqjes së thëngjillit për Kosovën dhe Ballkanin
Përendimor: Rekomandime Politike dhe Dialogu Rajonal

Autori: Liron Gjocaj

Publikuar: Shkurt, 2024

Mbështetur nga Fondi i Ballkanit Përendimor

Ky punim është përpiluar me ndihmën financiare të Fondit të Ballkanit Përendimor. Përmbajtja e këtij punimi është përgjegjësi e vetme e autorit dhe në asnjë mënyrë nuk mund të konsiderohet që pasqyron pikëpamjet e Fondit.

PËRMBAJTJA

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE	4
HYRJE	6
METODOLOGJIA	8
PASQYRË E SEKTORIT TË GJENERIMIT TË ENERGJISË	9
Kosova	9
Maqedonia e Veriut	11
Mali i Zi	13
Bosnja dhe Hercegovina	14
Polonia	16
ANALIZË E POLITIKAVE DHE STRATEGJIVE	17
PËRFUNDIME	20
REKOMANDIME	21

PËRMBLEDHJE

EKZEKUTIVE

Ballkani Perëndimor, një rajon i bazuar thellë në përdorimin e qymyrit për prodhimin e energjisë elektrike, përballët me një moment kyç në kapitullin energjetik. Kosova, krahas fqinjëve të saj, është përballë një tranzicioni të domosdoshëm por sfidues drejt burimeve të ripërtëritshme të energjisë. Ky tranzicion nuk është thjesht një nevojë mjedisore, por një ndryshim themelor drejt zhvillimit të qëndrueshëm, stabilitetit ekonomik dhe përmirësimit të shëndetit publik. Urgjenca e këtij tranzicioni përforcohet nga kriza globale e klimës dhe potenciali i rajonit për të shfrytëzuar burimet e ripërtëritshme të energjisë. Ky hulumtim, duke u mbështetur në njohuritë nga dialogu strategjik me organizatat kyçe anembanë Ballkanit Perëndimor dhe Polonisë, përshkruan një udhërrëfyes gjithëpërfshirës për heqjen graduale të thëngjillit dhe përshpejtimin e adoptimit të energjisë së ripërtëritshme në Kosovë dhe në rajon.

Takimet dhe diskutimet me organizata si **Wise Europa (Poloni)**, **MACEF (Maqedonia e Veriut)**, **ISSP (Mali i Zi)**, **CETOR dhe CISP (Bosnje dhe Hercegovinë)** kanë qenë të rëndësishme për të kuptuar sfidat dhe mundësitë e shumëanshme që karakterizojnë transformimin e sektorit të energjisë në shtetet e tyre. Këto organizata, të pajisura thellë me njohuritë energjetike të vendeve të tyre, ofrojnë mësimet e rekomandimeve të vlefshme për udhën e tranzicionit nga qymyri në burimet e ripërtëritshme. Përvojat e tyre nënvizojnë rëndësinë e planifikimit strategjik, angazhimit të palëve të interesit dhe inovacionit të politikave në drejtimin e tranzicionit energjetik përpara. Ky hulumtim sintetizon njohuritë e tyre dhe propozon një sërë rekomandimesh që synojnë tejkalimin e barrierave për adoptimin e energjisë së ripërtëritshme dhe sigurimin e një tranzicioni të drejtë për të gjithë aktorët e përfshirë.

Tranzicioni nga thëngjilli paraqet një grup unik sfidash për Kosovën dhe Ballkanin Perëndimor, duke përfshirë, infrastrukturën e vjetëruar të energjisë, pengesat rregullative dhe politike, si dhe implikimet socio-ekonomike të largimit nga industritë e varura nga qymyri. Megjithatë, këto sfida janë të kapërcyeshme me një përpjekje të përbashkët nga qeveritë, sektori privat, shoqëria civile dhe partnerët ndërkombëtarë. Rekomandimet e politikave të përshkruara në këtë hulumtim theksojnë nevojën për strategji gjithëpërfshirëse që adresojnë këto sfida ballë për ballë, duke lehtësuar një tranzicion të qëndrueshëm dhe gjithëpërfshirës drejt burimeve të ripërtëritshme të energjisë.

Rekomandimet kryesore përfshijnë forcimin e bashkëpunimit rajonal për të harmonizuar politikat dhe rregulloret e energjisë, rritjen e mbështetjes për miratimin e energjisë së ripërtëritshme përmes stimulave financiarë dhe iniciativave për ndërtimin e kapaciteteve, nxitjen e angazhimit të sektorit publik dhe privat në projektet e energjisë së ripërtëritshme, investimin në modernizimin e rrjetit dhe efikasitetin e energjisë për të mbështetur integrimin e energjisë së ripërtëritshme, duke i dhënë përparësi strategjive të tranzicionit për të mbështetur punëtorët dhe komunitetet e prekura, dhe duke shfrytëzuar fondet dhe ekspertizën ndërkombëtare për të kapërcyer barrierat financiare dhe teknike.

Zbatimi i suksesshëm i këtyre rekomandimeve varet nga angazhimi dhe bashkëpunimi i të gjithë aktorëve të përfshirë në tranzicionin e energjisë. Politikëbërësit duhet të marrin drejtimin në miratimin e politikave dhe rregulloreve mbështetëse, sektori privat duhet të avancojë dhe të investojë në teknologjitë e gjelbërta, shoqëria civile duhet të avokojë për një proces tranzicioni gjithëpërfshirës dhe të barabartë dhe partnerët ndërkombëtarë duhet të ofrojnë mbështetjen e nevojshme për të adresuar sfidat financiare dhe teknike të tranzicionit.

Rruga drejt largimit nga thëngjilli dhe adoptimit të energjisë së pastër në Kosovë dhe Ballkanin Perëndimor është e mbushur me sfida, por edhe e pasur me mundësi. Duke marrë në konsideratë rekomandimet e dhëna në këtë hulumtim, rajoni mund të integrohet tutje në kompleksitetin e tranzicionit energjetik, duke vendosur një precedent për zhvillimin e qëndrueshëm dhe kujdesin mjedisor. Ky tranzicion jo vetëm që kontribuon në përpjekjet globale të veprimit për klimën, por gjithashtu i ofron rajonit një shans për të rritur sigurinë energjetike, për të përmirësuar rezultatet e shëndetit publik dhe për të nxitur rritjen ekonomike dhe qëndrueshmërinë përballë një sektori global të energjisë që ndryshon çdo ditë e më shumë.

Si përfundim, tranzicioni energjetik në Ballkanin Perëndimor është një detyrë monumentale që kërkon një qasje strategjike, bashkëpunuese dhe gjithëpërfshirëse. Ky hulumtim ofron një udhërrëfyes për Kosovën dhe Ballkanin Perëndimor për të hequr gradualisht thëngjillin dhe për të synuar një të ardhme të energjisë së ripërtëritshme, duke siguruar që tranzicioni të jetë i drejtë, i qëndrueshëm dhe i dobishëm për të gjithë. Ndërsa rajoni ecën përpara, mësimet e nxjerra dhe strategjitë e zbatuara do të shërbejnë si njohuri të vlefshme për rajonet e tjera që synojnë në tranzicionet e tyre të energjisë, duke kontribuar në përpjekjet globale për të luftuar ndryshimet klimatike dhe për të ndërtuar një botë më të qëndrueshme.

HYRJE

Kjo hyrje përshkruan kontekstin dhe qëllimet e dokumentit të politikave të titulluar: **“Rruga drejt heqjes së thëngjillit për Kosovën dhe Ballkanin Perëndimor: Rekomandime Politike dhe Dialogu Rajonal”** i cili bazohet në të kuptuarit se tranzicioni i energjisë është një sfidë e shumëanshme që kërkon largpamësi dhe analizë strategjike, përpjekje bashkëpunuese dhe politikëbërje inovative. Duke u mbështetur nga njohuritë e dialogut strategjik me organizatat në Ballkanin Perëndimor dhe Poloninë, hulumtimi synon të përshkruajë një rrugë drejt një të ardhmeje të qëndrueshme energjetike, duke theksuar eliminimin në faza të qymyrit dhe integrimin e teknologjive të energjisë së pastër.

Ballkani Perëndimor, i karakterizuar nga animi i tij i konsiderueshëm në qymyr për prodhimin e energjisë elektrike, ndodhet në një udhëkryq kritik në zhvillimin e sektorit të tij energjetik. Ky rajon mishëron sfidat dhe mundësitë komplekse të paraqitura nga zhvendosja globale drejt sistemeve të qëndrueshme të energjisë. [1] Historikisht, qymyri ka qenë shtylla kurrizore e furnizimit me energji të rajonit, duke mbështetur aktivitetet ekonomike, duke mbështetur mjetet e jetesës dhe duke ofruar siguri energjetike. Megjithatë, kjo varësi nga qymyri është gjithnjë e më shumë në kundërshtim me standardet bashkëkohore mjedisore, objektivat e shëndetit publik dhe angazhimet globale të klimës. Imperativi për kalimin drejt burimeve të ripërtëritshme të energjisë nuk nxitet vetëm nga nevoja për të adresuar shqetësimet mjedisore, por edhe nga njohja e përfitimeve ekonomike dhe sociale që mund të sjellë një sistem i qëndrueshëm i energjisë.

Udhëtimi i Ballkanit Perëndimor drejt qëndrueshmërisë së energjisë është i mbushur me sfida. Infrastruktura energjetike e rajonit, shumë e anuar ndaj qymyrit, është e vjetëruar dhe joefikase, duke paraqitur pengesa të rëndësishme për integrimin e burimeve të reja të energjisë. Kornizat dhe politikat rregullatore shpesh mbeten prapa zhvillimeve teknologjike dhe të tregut të nevojshme për të lehtësuar këtë tranzicion. Për më tepër, implikimet socio-ekonomike të largimit nga qymyri nuk mund të nënvlerësohen. Në shumë komunitete në të gjithë Ballkanin Perëndimor, minierat e qymyrit dhe prodhimi i energjisë me qymyr nuk janë vetëm punëdhënës kryesorë, por janë gjithashtu të ndërthurura me identitetet dhe historitë lokale. Tranzicioni larg qymyrit, paraqet një kapitull kompleks sfidash teknike, politike dhe sociale që duhet të analizohen me kujdes.

Qëllimi kryesor i këtij dokumenti politikash është të ofrojë një kornizë gjithëpërfshirëse për arritjen e tranzicionit nga thëngjilli në energjinë e ripërtëritshme në Kosovë dhe më gjerë në Ballkanin Perëndimor. Ai kërkon të ofrojë rekomandime politike të zbatueshme që trajtojnë dimensionet teknike, ekonomike dhe sociale të tranzicionit të energjisë, duke siguruar që lëvizja drejt energjisë së ripërtëritshme të jetë jo vetëm e qëndrueshme mjedisore, por edhe ekonomikisht kompatible dhe e drejtë shoqërore. Vështrimet dhe rekomandimet e paraqitura në këtë punim janë të derivuara nga një sërë diskutimesh me organizatat që janë direkt të

[1] Western Balkans Investment Fund, e qasshme në: <https://www.wbif.eu/sectors/energy#:~:text=The%20energy%20sector%20in%20the,energy%20poverty%20despite%20usually%20high>

lidhura me analizimin e transformimeve të sektorit të energjisë në vendet dhe rajonet e tyre përkatëse. Këto organizata, duke përfshirë Wise Europa, MACEF, ISSP, CETEOR dhe CISP, kanë ofruar perspektiva të vlefshme për sfidat dhe mundësitë që lidhen me tranzicionin e energjisë.

Ky hulumtim hedh në dritë një sërë rekomandimesh politikash të krijuara për të lehtësuar një tranzicion të mirë-planifikuar drejt energjisë së ripërtëritshme në të gjithë Ballkanin Perëndimor. Këto rekomandime janë të bazuara në realitetet e situatave energjetike të rajonit, duke reflektuar një kuptim të nevojës për zgjidhje të përshtatura që respektojnë kontekstet unike socio-ekonomike të çdo vendi. Dokumenti thekson rëndësinë e bashkëpunimit rajonal, harmonizimit të politikave, angazhimit të palëve të interesit dhe shfrytëzimit të mbështetjes ndërkombëtare për të kapërcyer barrierat për adoptimin e energjisë së ripërtëritshme.

Duke vepruar kështu, ky dokument politikash synon të kontribuojë në diskursin e vazhdueshëm mbi tranzicionin energjetik në Ballkanin Perëndimor, duke u ofruar politikëbërësve, palëve të interesit dhe partnerëve ndërkombëtarë një udhërrëfyes të qartë dhe të zbatueshëm drejt një të ardhmeje të qëndrueshme energjetike. Tranzicioni në energjinë e ripërtëritshme paraqet një mundësi historike për Kosovën dhe Ballkanin Perëndimor që të ripërcaktojnë sistemet e tyre energjetike, të përmirësojnë rezultatet e tyre mjedisore dhe të shëndetit publik dhe të pozicionohen si lider në zhvillimin e qëndrueshëm. Duke marrë për bazë rekomandimet e përshkruara në këtë dokument, rajoni mund të bëjë një hap të rëndësishëm përpara në rrugëtimin e tij drejt qëndrueshmërisë së energjisë, duke vendosur një precedent që të tjerët të ndjekin në përpjekjen globale për të luftuar ndryshimet klimatike dhe për të ndërtuar një botë më të qëndrueshme.

METODOLOGJIA

Ky dokument politikash përdor një metodologji gjithëpërfshirëse që integron analizën cilësore të raporteve vjetore të sektorit të energjisë nga Kosova, Maqedonia e Veriut, Mali i Zi dhe Bosnja dhe Hercegovina, me njohuri të marra nga intervistat e realizuara me organizata në Poloni. Metodologjia përfshin:

Analizën e dokumenteve: Analizim i thellë i raporteve vjetore për të kuptuar gjendjen aktuale të sektorit energjetik të secilit vend, sfidat dhe përparimet drejt synimeve të energjisë së ripërtëritshme dhe qëndrueshmërisë.

Dialogu Strategjik: Diskutimet me OJQ-të që merren me sektorin e energjisë në të gjithë Ballkanin Perëndimor dhe Poloni, duke përfshirë takime personale dhe virtuale, për të mbledhur njohuri të drejtpërdrejta mbi strategjitë, sfidat dhe mundësitë e tranzicionit të energjisë.

Analiza krahasuese: Krahasimi ndërmjet vendeve për të identifikuar temat e përbashkëta, sfidat unike dhe praktikatat më të mira në përpjekjet për tranzicionin e energjisë brenda rajonit.

Konsultimi me palët e interesit: Konsultime më të gjera me politikëbërësit, ekspertët e industrisë dhe shoqërinë civile për të vërtetuar gjetjet dhe për të përmirësuar rekomandimet e politikave.

Analiza e kornizës së politikave: Ekzaminimi i politikave, rregulloreve dhe iniciativave ekzistuese energjetike kundër standardeve të BE-së dhe praktikave më të mira globale për të përshkruar rekomandime të zbatueshme dhe specifike për kontekstin për përshpejtimin e largimit nga thëngjilli dhe avancimin e energjisë së ripërtëritshme.

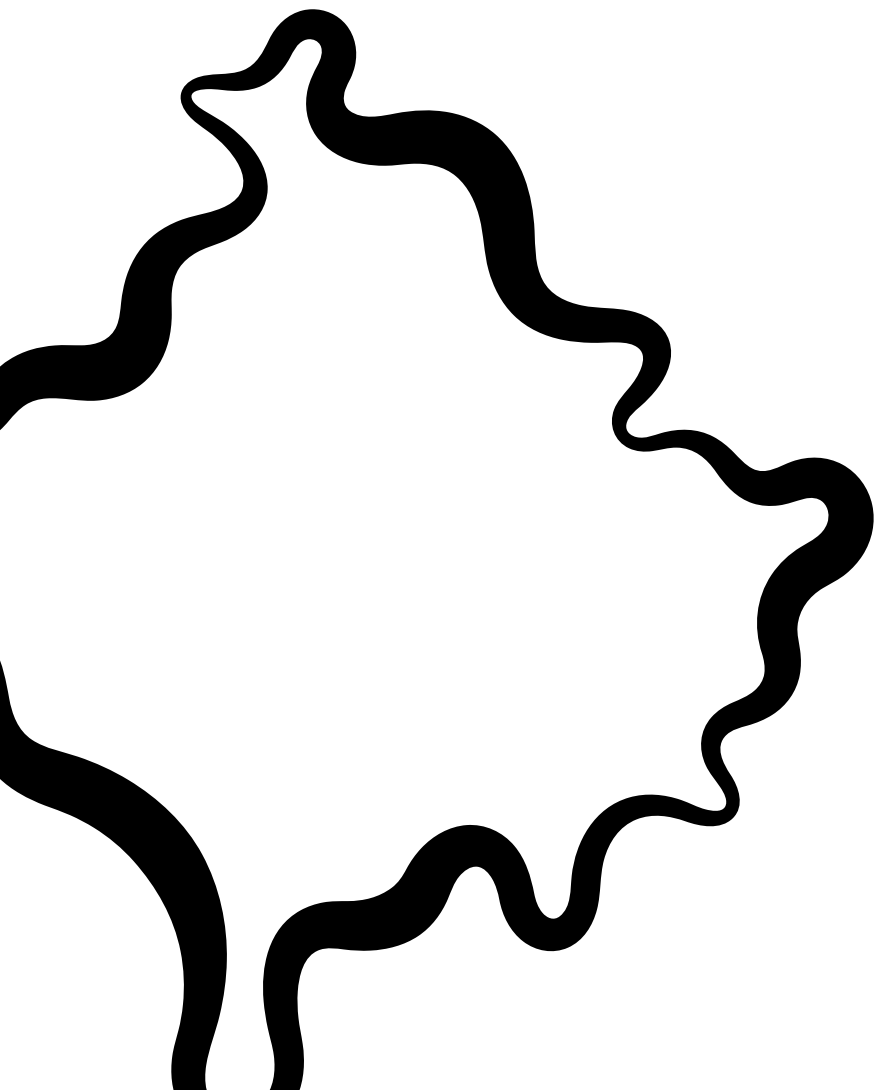
Kjo qasje e shumëanshme siguron njohje më të thellë të peizazhit të tranzicionit energjetik në Ballkanin Perëndimor, duke mundësuar formulimin e rekomandimeve të politikave të synuara dhe të bazuara në të dhëna që marrin në konsideratë dimensionet socio-ekonomike, mjedisore dhe teknologjike të transformimit të sektorit të energjisë.

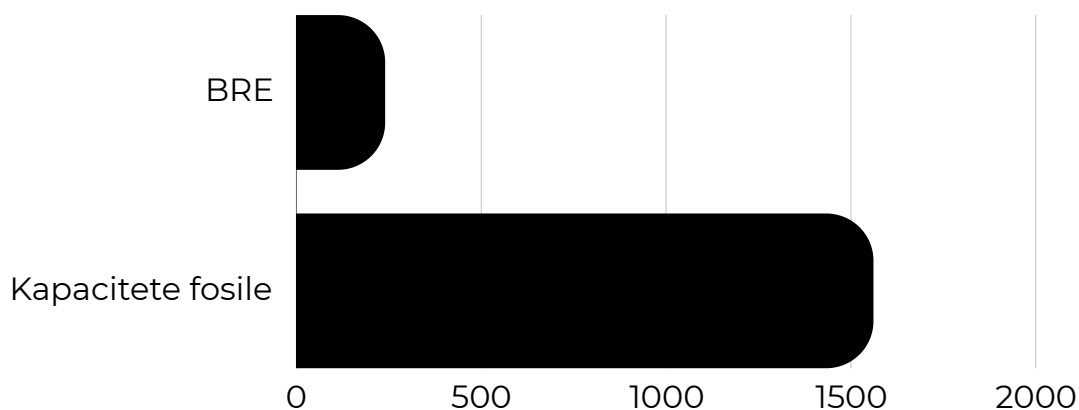
PASQYRË E SEKTORIT TË GJENERIMIT TË ENERGJISË

KOSOVA

Sektori energjetik në Kosovë është në një pikë kyçe, duke u përballur me sfidën e dyfishtë të plotësimit të kërkesave në rritje për energji duke kaluar drejt burimeve më të qëndrueshme. Pjesa kryesore e gjenerimit të energjisë në Kosovë është qymyri, me termocentralet kryesore TC Kosova A dhe TC Kosova B, një burim që, megjithëse është i bollshëm, paraqet sfida të rëndësishme mjedisore dhe nuk arrin të përafrohet me objektivat globale të qëndrueshmërisë. Në vitin 2022, kapaciteti total i instaluar i gjenerimit mbeti i njëjtë në 1,568 MW, me burimet e ripërtëritshme që kontribuojnë në një masë modeste 280 MW, duke theksuar fazën e zhvillimit të energjisë së ripërtëritshme në vend. [2] Fokusi strategjik në krijimin e një shkëmbimi të përbashkët energjie me Shqipërinë nënvizon një qasje rajonale për rritjen e efikasitetit të tregut të energjisë elektrike dhe aftësive tregtare. Megjithatë, mbështetja në importet e energjisë për balancën e sistemit, e përkeqësuar nga vjetërsia e infrastrukturës dhe kapaciteti i pamjaftueshëm fleksibil gjenerues, nënvizon nevojën urgjente për investime si në zhvillimin e projekteve të energjisë së ripërtëritshme. Përpjekjet e Kosovës për të rritur prodhimin e energjisë së ripërtëritshme janë thelbësore, megjithatë dominimi i vazhdueshëm i linjitet nënvizon pengesat e rëndësishme me të cilat përballet vendi në përafrimin me qëllimet e qëndrueshmërisë mjedisore dhe reduktimin e gjurmës së tij të karbonit. Kjo situatë kërkon një përpjekje të bashkërenduar nga politikëbërësit, aktorët e industrisë dhe partnerët ndërkombëtarë për të mbështetur tranzicionin energjetik të Kosovës, duke siguruar një ekuilibër ndërmjet besueshmërisë, qëndrueshmërisë dhe qëndrueshmërisë ekonomike.

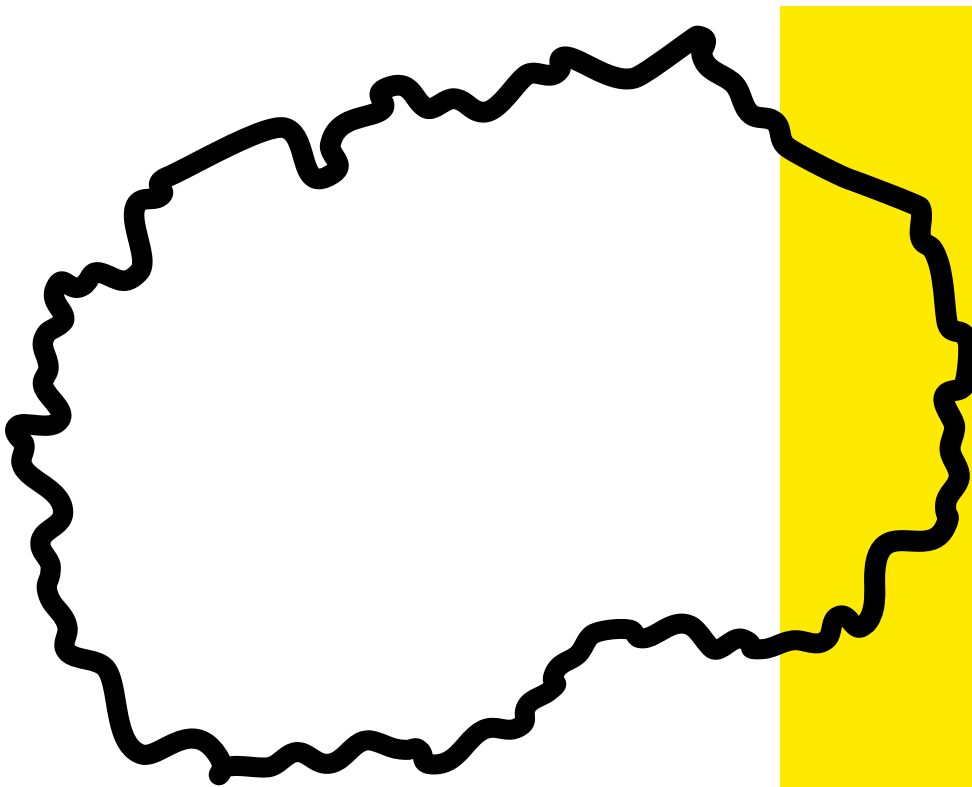

GRAFIKU 1. Gjenerimi i energjisë elektrike në Kosovë

BURIMI: Zyra e Rregullatorit të Energjisë (ZRRE)

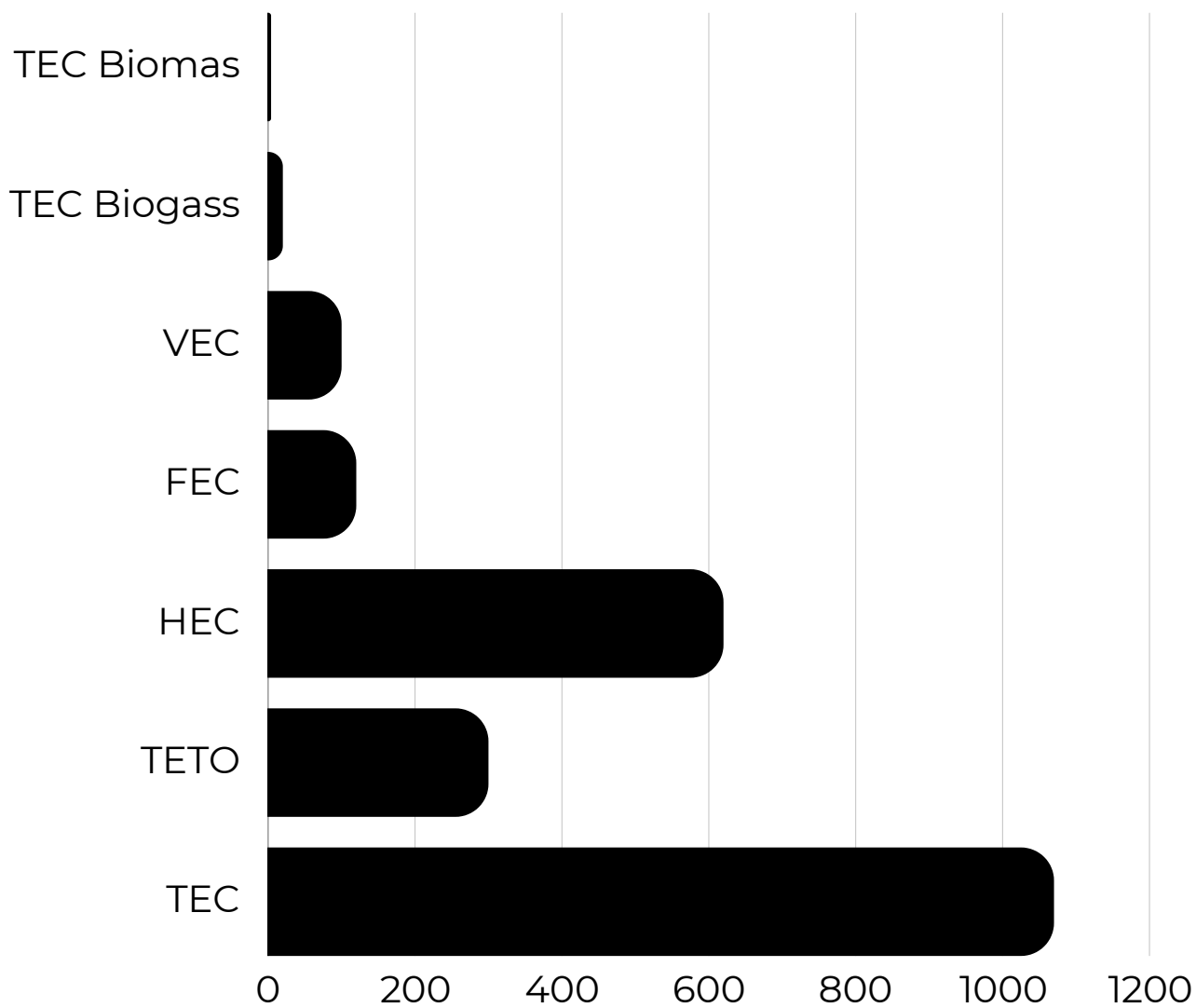
[2] Zyra e Rregullatorit të Energjisë, Raporti Vjetor 2022, e qasshme në:
<https://www.ero-ks.org/zrre/sites/default/files/Publikimet/Raportet%20Vjetor/Annual%20Report%202022.pdf>

MAQEDONIA E VERIUT

Në Republikën e Maqedonisë së Veriut, prodhimi i energjisë elektrike sigurohet nga termocentralet që përdorin linjitin, mazutin (naftën djegëse) dhe gazin natyror si burim kryesor të energjisë, dhe nga termocentralet që përdorin burime të ripërtëritshme të energjisë si energjia e ujit, erës, diellit, biomasa dhe biogazi. Në vitin 2022, kapaciteti total i instaluar i termocentraleve ishte 2,266 MW, që tregon rritje me 144,4 MW krahasuar me kapacitetin e instaluar në vitin 2021. [3] Në totalin e kapacitetit të instaluar, peshën më të madhe e zënë termocentralet me 45,63%, pasuar nga hidrocentralet me 31,73%, termocentralet që prodhojnë energji elektrike dhe ngrohje qendrore me 12,68% dhe pjesa tjetër me 9,99%. Prodhimi i energjisë elektrike nga burimet e ripërtëritshme të energjisë është i paqëndrueshëm në nivel vjetor, kryesisht në varësi të kushteve meteorologjike dhe prodhimit të energjisë elektrike nga hidrocentralet. Në vitin 2022, prodhimi total i energjisë elektrike, përfshin burimet e ripërtëritshme të energjisë me 28,98 %, duke treguar një rënie me 2,48 % krahasuar me vitin 2021, për shkak të reduktimit të prodhimit nga hidrocentralet dhe prodhimit të energjisë elektrike nga termocentralet me 71.02 % që tregon një rritje prej 17,12 % krahasuar me vitin 2021.

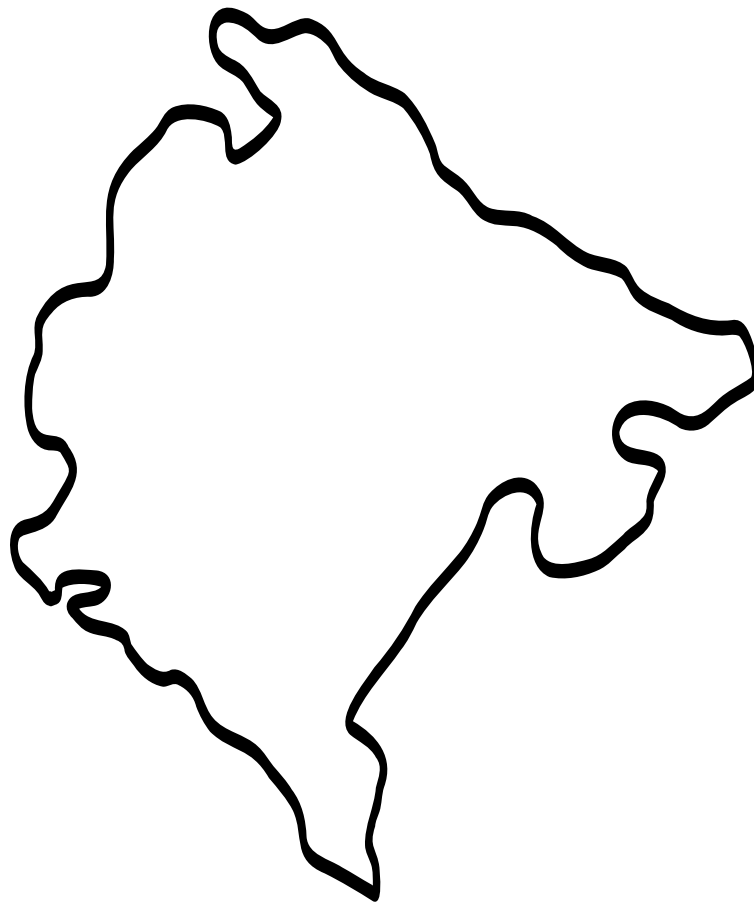
[3] ECM, Raporti Vjetor 2021, e qasshme në:
<https://www.esm.com.mk/wp-content/uploads/2023/04/AD-ESM-GODISEN-IZVESTAJ-2021.pdf>

GRAFIKU 2. Gjenerimi i energjisë elektrike në Maqedoninë e Veriut

BURIMI: Komisioni Rregullativ për Shërbimet e Energjisë dhe Ujit të Republikës së Maqedonisë së Veriut

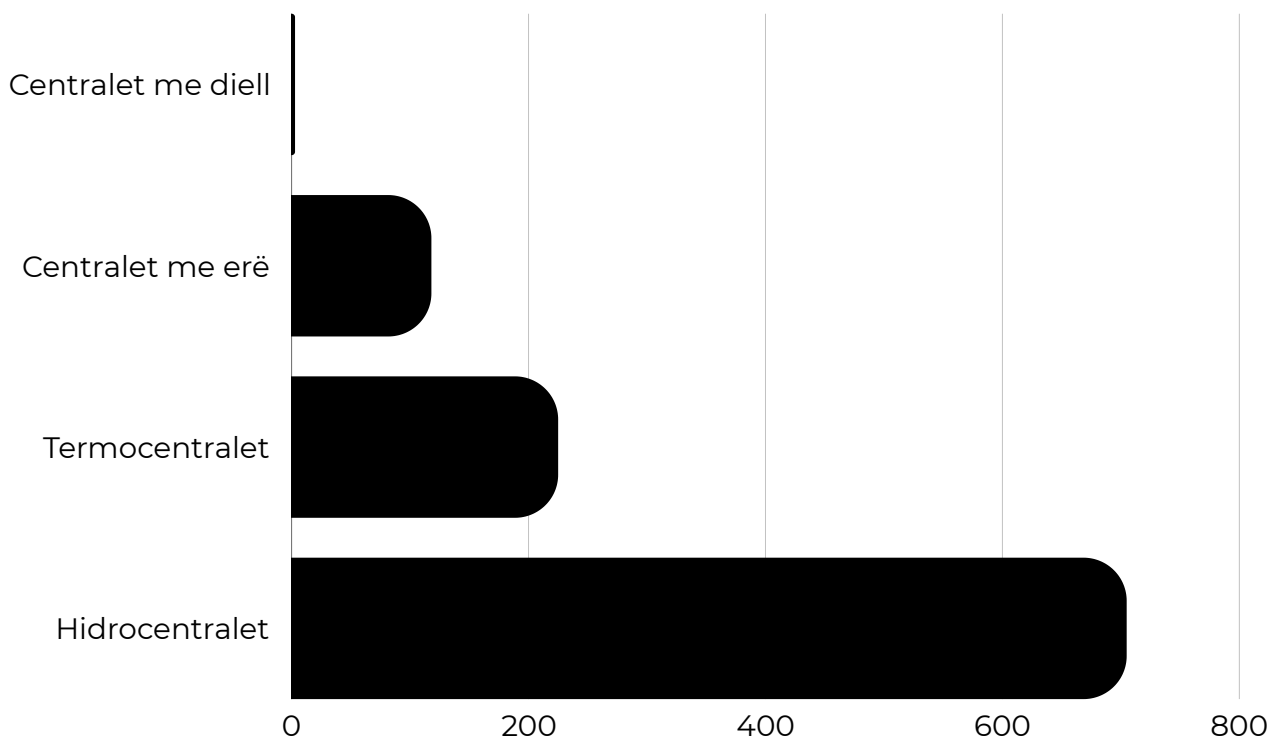
MALI I ZI

Prodhimi i energjisë elektrike në Mal të Zi varet kryesisht nga hidrocentralet, të cilët në vitin 2021 shënuan rritje të prodhimit. Kapaciteti total i instaluar i sektorit energjetik në Mal të Zi në fund të vitit 2021 ishte 1,050 MW. Në varësi të burimit të energjisë së përdorur për prodhimin e energjisë elektrike, kapacitetet gjeneruese në Mal të Zi mund të klasifikohen në hidrocentrale, termocentrale, centrale me erë dhe centrale diellore. Kështu, përzierja energjetike e Malit të Zi përfaqësohet nga hidrocentralet me pjesëmarrje prej 67,08% (704.904 MW), termocentralet me 21,41% (225 MW), centralet me erë me 11,23% (118 MW), dhe centralet diellore me 0.28% (2.908 MW) në raport me kapacitetin total të instaluar të prodhimit. [4]

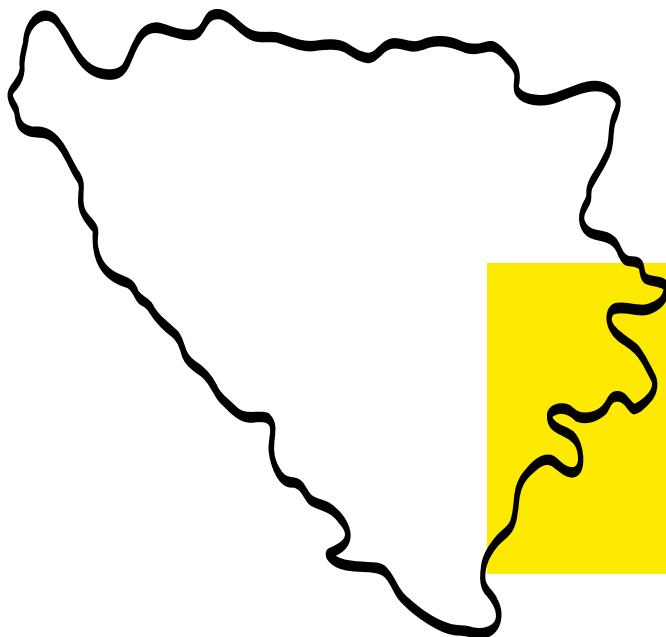
[4] Regagen, Raporti për sektorin e energjisë 2021, e qasshme në:
https://regagen.co.me/wp-content/uploads/2022/12/20221229_ENERGY-SECTOR-REPORT-MONTENEGRO-2021.pdf

GRAFIKU 3. Gjenerimi i energjisë elektrike në Mal të Zi

BURIMI: Agjencia Rregullatore e Energjisë dhe Ujit e Malit të Zi (REGAGEN)

BOSNJA DHE HERCEGOVINA

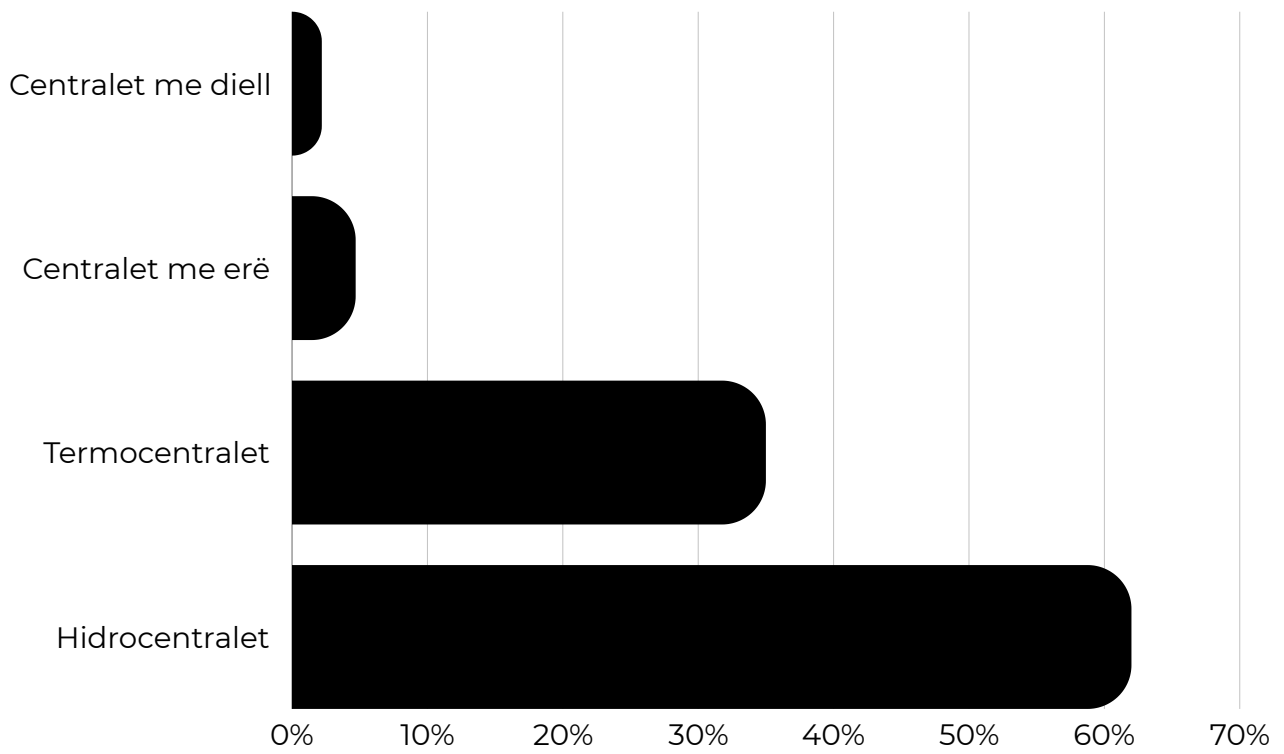
Në Bosnje dhe Hercegovinë prodhimi i energjisë elektrike është në vlerë prej 15,035.96 GWh që u arrit në vitin 2022. Ndryshe nga viti 2021 kur kushtet hidrologjike ishin të favorshme, në vitin 2022 situata hidrologjike ishte dukshëm më pak e favorshme, veçanërisht në gjysmën e dytë të vitit, kështu që prodhimi nga hidrocentralet u ul me 1,855 GWh ose 29,4% duke arritur në 4,459 GWh.

Gjithashtu, prodhimi nga termocentralet është ulur me 192 GWh, ose 2.0%, duke arritur në 9,629 GWh. [5] Ndërsa termocentrali Stanari regjistroi prodhimin më të lartë vjetor që nga vënia në punë në vitin 2016 me 2128 GWh, katër termocentralet e tjerë shënuan prodhim më të ulët në krahasim me një vit më parë me reduktimin më të lartë të shënuar nga termocentralet Ugljevik (8.7%) dhe Tuzla (8.5%).

Termocentralet e erës të lidhura me sistemin e transmetimit prodhuan 390 GWh, ose 2.2% më shumë në krahasim me një vit më parë. Prodhimi nga termocentralet e erës në Podveležje dhe Jelovača ishte pak më i lartë ndërsa termocentrali i erës në Mesihovina regjistroi një rënie prej 5.1% në prodhim në krahasim me vitin 2021. Prodhimi i rinovueshëm në shkallë të vogël arriti në 536.89 GWh, ose 3.5% më shumë në krahasim me 2021. Kushtet e pafavorshme hidrologjike janë reflektuar edhe në këtë kategori, ku peshën dominuese e kanë hidrocentralet e vegjël me 406.75 GWh (433.41 GWh në vitin 2021).

---

[5] KOMISIONI SHETETËROR RREGULLATOR I ENERGJISË ELEKTRIKE, Raporti Vjetor 2022, e qasshme në: <https://www.der.k.ba/DocumentsPDFs/BIH-SERC-Annual-Report-2022.pdf>

GRAFIKU 4. Gjenerimi i energjisë elektrike në Gjenerimi i energjisë elektrike në Bosnje dhe Hercegovinë

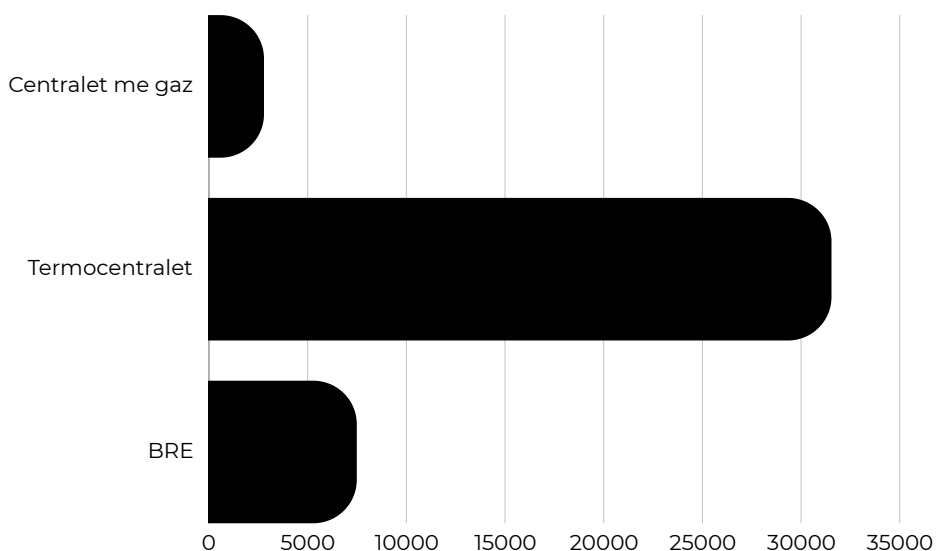
BURIMI: Komisioni Shtetëror Rregullator i Energjisë Elektrike të Bosnjë-Hercegovinës

POLONIA

Kapaciteti i instaluar i sistemit elektroenergjetik polak ka arritur në 46,799 MW. 6 Pjesa e kapacitetit të instaluar në thëngjill dhe linjit ka arritur në nivelin 67% (31,541 MW). Burimet e ripërtëritshme të energjisë (BRE) përbëjnë mbi 20% (7,490 MW). Kapaciteti i instaluar në gazin natyror ka një peshë prej 5,7% në kapacitetin total të instaluar (2,788 MW).

GRAFIKU 5. Gjenerimi i energjisë elektrike në Poloni

[6] Zyra e Rregullatorit të Energjisë, Karakteristikat e Tregut të Energjisë Elektrike, e qasshme në: <https://www.ure.gov.pl/en/markets/electricity/elctricitymrket/292,Electricity-Market-Characteristics.html>

ANALIZË E POLITIKAVE DHE STRATEGJIVE

KOSOVA

Synimi i politikave: Sektori energjetik i Kosovës, i varur kryesisht nga linjiti, ka filluar të kalojë drejt burimeve të ripërtëritshme, me politika që synojnë rritjen e kapacitetit të BRE-ve dhe reduktimin e emetimeve të karbonit. Krijimi i një shkëmbimi të përbashkët energjie me Shqipërinë nënkupton progres në liberalizimin e tregut dhe bashkëpunimin rajonal.

Sfidat dhe mundësitë: Sfidat kryesore përfshijnë nevojën për investime të konsiderueshme në energjinë e ripërtëritshme dhe modernizimin e rrjetit, tejkalimin e rezistencës publike dhe institucionale dhe përafrimin me standardet e energjisë të BE-së. Mundësitë qëndrojnë në potencialin e Kosovës për zhvillimin e energjisë diellore dhe të erës, të përforcuar nga reformat e politikave dhe partneritetet ndërkombëtare.

MALI I ZI

Synimi i politikave: Mali i Zi ka bërë përparime në adoptimin e energjisë së ripërtëritshme, me investime të konsiderueshme në projektet e energjisë hidroelektrike dhe të erës. [7] Angazhimi i vendit për qëndrueshmërinë mjedisore është i dukshëm në politikat dhe strategjitë e tij kombëtare që synojnë reduktimin e emetimeve të gazeve serrë dhe rritjen e peshës së BRE-ve në përzierjen e energjisë.

Sfidat dhe mundësitë: Sfidat përfshijnë balancimin e zhvillimit të burimeve të ripërtëritshme me ruajtjen e mjedisit, veçanërisht në lidhje me projektet hidroelektrike. Mundësitë për Malin e Zi përfshijnë shfrytëzimin e burimeve të tij natyrore për zhvillim të mëtejshëm të burimeve të ripërtëritshme dhe rritjen e efikasitetit të energjisë në të gjithë sektorët.

MAQEDONIA E VERIUT

[7] Intervistë me përfaqësuesit e organizatës ISSP

Synimi i politikave: Sektori energjetik i Maqedonisë së Veriut karakterizohet nga përpjekjet për të diversifikuar burimet e energjisë, për të reduktuar varësinë nga importet dhe për të rritur efikasitetin e energjisë. [8] Vendi ka aplikuar stimuj për investimet në energjinë e ripërtëritshme dhe po punon për reformat rregullatore për të lehtësuar një treg konkurrues të energjisë.

Sfidat dhe mundësitë: Tranzicioni përballet me sfida të tilla si infrastruktura e vjetëruar, financimi i kufizuar për burimet e ripërtëritshme dhe nevoja për një koherencë më të madhe të politikave. Maqedonia e Veriut posedon potencial të konsiderueshëm diellor dhe të biomasës, duke ofruar mundësi për rritje të qëndrueshme të energjisë dhe integrimin e tregut rajonal të energjisë.

BOSNJE DHE HERCEGOVINË

Synimi i politikave: Politika energjetike e Bosnje-Hercegovinës është në një fazë tranzicioni, duke u fokusuar në përafrimin me direktivat e BE-së, përmirësimin e efikasitetit të energjisë dhe zhvillimin e burimeve të ripërtëritshme të energjisë. Strategjia energjetike e vendit thekson rëndësinë e bashkëpunimit rajonal dhe investimeve në infrastrukturë për të mbështetur tranzicionin energjetik.

Sfidat dhe mundësitë: Sfidat kryesore përfshijnë fragmentimin politik që ndikon në zbatimin e politikave, varësinë nga qymyri dhe shqetësimet mjedisore që lidhen me prodhimin e energjisë.[9] Ekzistojnë mundësi në shfrytëzimin e burimeve të ripërtëritshme të pashfrytëzuara, si era dhe dielli, dhe në modernizimin e infrastrukturës së energjisë për të mbështetur një portofol të diversifikuar energjie.

Kosova ka miratuar Strategjinë e Energjisë për vitet 2022-2031. Ky dokument kryesor e jetësor për sektorin e energjisë, udhëhiqet nga parimi:

“Një sektor energjetik i qëndrueshëm, i integruar në tregun Pan-Evropian, që garanton siguri të furnizimit me energji elektrike dhe përballueshmëri për qytetarët”

Ky dokument ndërthur në vete pesë objektiva strategjike kryesore:

1. Përmirësimi i besueshmërisë së sistemit
2. Dekarbonizimi dhe promovimi i energjisë së ripërtëritshme
3. Rritja e efikasitetit të energjisë
4. Forcimi i bashkëpunimit rajonal dhe funksionimit të tregut
5. Mbrojtja dhe fuqizimi i konsumatorëve

Në thelb, strategjia e Kosovës ka eliminuar mundësinë e investimeve të reja në teknologji që i shkon përka burimeve fosile, dhe investimet e reja do të fokusohen tërësisht tek burimet e ripërtëritshme të energjisë, duke synuar një sektor energjetik të dekarbonizuar deri në vitin 2050. Bazuar në këtë objektiv, strategjia cek që deri në vitin 2031, një ose dy njësi të termocentraleve ekzistuese do të mbyllen përgjithmonë. Kjo i hap rrugë largimit të tërësishëm nga thëngjilli.

[8] Intervistë me përfaqësuesit e organizatës MACEF

[9] Intervistë me përfaqësuesit e organizatës CETEOR

Edhe pse Maqedonia e Veriut ka emetime më të ulëta të GS për person me 30% krahasuar me BE-në, emetimet e GS për PBB janë pesë herë më të larta se BE në 2014. Dy të tretat e emetimeve të përgjithshme të GS vijnë nga djegia e karburantit në sektorin e energjisë, me transformimin e energjisë, industrinë dhe nënsektorët e transportit që kanë peshën më të lartë. Meqenëse tranzicioni i moderuar dhe skenari i gjelbër tregojnë se qymyri do të largohet pas vitit 2025. Andaj strategjia synon që të, promovoj përdorimin e BRE-ve, mbështetje financiare për BRE-të, elektrofikimin e sektorit të ngorhjes etj. Të gjitha këto masa do të kontribuojnë në tërheqjen dhe zbutjen e përdorimit të burimeve fosile, e rrjedhimisht edhe dekarbonizimin e sektorit.

Draftit të Planit Kombëtar të Energjisë dhe Klimës (NECP) të Bosnje dhe Hercegovinës i mungon një bazë analitike, një grup i qartë politikash dhe masash, përshkrimi i nevojave për investime dhe një vlerësim i ndikimeve të politikave dhe investimeve të planifikuara. [10] Ekziston vetëm një referencë e shkurtër për Planin Kombëtar të Reduktimit të Emisioneve (NERP), si alternativa e zbatimit e zgjedhur nga BiH për të përmbushur Direktivën për Impiantet e mëdha me djegie, të cilën vendi po e shkel nga viti 2018 e në vazhdim. Ka vetëm një masë e cila lidhet me tranzicionin e drejtë energjetik. Drafti i planit nuk tregon ndonjë datë të ndërprerjes së qymyrit për prodhimin e energjisë elektrike ose në nivelin e ekonomisë së përgjithshme, edhe pse i referohet objektivit të përgjithshëm të neutralitetit të karbonit deri në vitin 2050. Dokumenti parashikon një rritje të konsiderueshme të kapacitetit të energjisë së erës, nga 135 MW në 2022 në 600 MW dhe një rritje të kapacitetit të energjisë diellore nga 102 MW në 1,492 MW. Zgjerimi i planifikuar përfaqëson për afërsisht një rritje 4.4 herë për energjinë e erës dhe një rritje 14.6 herë për energjinë diellore.

---

[10] Intervistë me përfaqësuesit e organizatës CISP

PËRFUNDIME

Analiza e politikave dhe strategjive të energjisë për Kosovën, Malin e Zi, Maqedoninë e Veriut dhe Bosnje dhe Hercegovinën paraqet një rajon në një pikë kritike në rrugëtimin e tij të tranzicionit energjetik. Këto vende po synojnë zhvendosjen komplekse nga sistemet tradicionale të energjisë, të bazuara në lëndë djegëse fosile, drejt burimeve më të qëndrueshme dhe të ripërtëritshme të energjisë, në një sfond të kornizave rregullatore në zhvillim dhe kushteve të tregut. Ky tranzicion udhëhiqet nga përpjekje të rëndësishme për të përfruar me standardet e energjisë së Bashkimit Evropian, për të rritur sigurinë energjetike dhe për të nxitur rritjen ekonomike nëpërmjet zhvillimit të qëndrueshëm.

Sfidat e identifikuar, duke përfshirë nevojën për rritjen e investimeve në burimet e ripërtëritshme, modernizimin e infrastrukturës energjetike dhe bashkëpunimin më të madh rajonal, nënvizojnë rëndësinë e një qasjeje strategjike dhe të integruar ndaj politikës energjetike. Trajtimi efektiv i këtyre sfidave do të kërkojë jo vetëm angazhim kombëtar, por edhe bashkëpunim dhe mbështetje rajonale nga partnerët ndërkombëtarë.

Zbatimi i suksesshëm i këtyre politikave në Ballkanin Perëndimor, veçanërisht në fushën e energjisë së ripërtëritshme, nënkupton një hap vendimtar drejt përmbytjes jo vetëm të angazhimeve mjedisore, por edhe në sigurimin e së ardhmes energjetike të rajonit. Ai kërkon një ekuilibër delikat midis përparimit teknologjik, qëndrueshmërisë ekonomike dhe pranueshmërisë sociale.

Përpjekjet e vazhdueshme për të harmonizuar direktivat e BE-së për energjinë, së bashku me sfidat dhe mundësitë unike me të cilat përballet çdo vend, nënvizojnë rëndësinë e nxitjes së inovacionit, inkurajimit të investimeve dhe rritjes së bashkëpunimit rajonal për energjinë. Këto përpjekje jo vetëm që do të kontribuojnë në luftën globale kundër ndryshimeve klimatike, por gjithashtu do të forcojnë pozicionin e rajonit në sektorin energjetik evropian, duke siguruar një të ardhme energjie më të qëndrueshme për Ballkanin Perëndimor.

REKOMANDIME

1

Forcimi i bashkëpunimit rajonal për harmonizimin e politikave energjetike dhe integrimin e tregut. Forcimi i bashkëpunimit rajonal për harmonizimin e politikave energjetike dhe integrimin e tregut është thelbësor për Ballkanin Perëndimor për të siguruar një tranzicion të drejtë. Duke përafuar politikat e energjisë dhe kornizat rregullatore, vendet mund të lehtësojnë tregtinë ndërkufitare të energjisë, të rrisin stabilitetin e rrjetit dhe të krijojnë një treg më konkurrues të energjisë. Kjo qasje inkurajon ndarjen e praktikave më të mira, shfrytëzon ekonomitë për investimet e energjisë së ripërtëritshme dhe mbështet integrimin e tregjeve rajonale të energjisë në rrjetin më të gjerë evropian. Një bashkëpunim i tillë jo vetëm që rrit sigurinë energjetike, por gjithashtu e shtyn rajonin drejt objektivave të tij të dekarbonizimit, duke demonstruar një angazhim kolektiv për një të ardhme të sigurt.

2

Rritja e investimeve në energjinë e ripërtëritshme përmes stimujve financiarë dhe kornizave rregullatore mbështetëse. Një hap i tillë është thelbësor për përshpejtimin e tranzicionit drejt një miksi më të gjelbër të energjisë. Qeveritë duhet të vendosin lehtësira tatimore, subvencione dhe tarifa nxitëse për të ulur barrierat financiare për projektet e ripërtëritshme, duke i bërë ato më tërheqëse për investitorët. Për më tepër, thjeshtimi i procesit të lejeve dhe licencimit për projektet e energjisë së ripërtëritshme mund të reduktojë ndjeshëm afatet kohore dhe kostot e zhvillimit. Masa të tilla jo vetëm që do të stimulojnë rritjen e sektorit të burimeve të ripërtëritshme, por gjithashtu do të sinjalizojnë një angazhim të fortë të qeverisë për energjinë e qëndrueshme, duke tërhequr investime të mëtejshme private dhe ndërkombëtare në rajon.

3

Modernizimi i infrastrukturës së energjisë për të mbështetur integrimin e burimeve të ripërtëritshme dhe për të përmirësuar stabilitetin e rrjetit. Përmirësimet dhe investimet në rrjet për të akomoduar prodhime të ndryshueshme të energjisë së ripërtëritshme, rrisin besueshmërinë dhe efikasitetin e shpërndarjes së energjisë. Investimet në teknologjitë e rrjetit inteligjent, zgjidhjet e ruajtjes së energjisë dhe sistemet e avancuara të menaxhimit të rrjetit janë thelbësore. Këto përmirësime mundësojnë parashikime më të mira, përgjigje të kërkesës dhe gjenerim të shpërndarë, duke lehtësuar një tranzicion më të butë drejt burimeve të ripërtëritshme duke garantuar sigurinë e energjisë. Infrastruktura moderne vepron si shtylla kurrizore për një sistem energjie efikas dhe të qëndrueshëm, i aftë për të mbështetur ambiciet e energjisë së gjelbër të Ballkanit Perëndimor.

4

Promovimi i efijencës së energjisë në të gjithë sektorët për të reduktuar kërkesën e përgjithshme për energji elektrike dhe zbutjen e ndikimeve mjedisore. Zbatimi i masave dhe teknologjive të kursimit të energjisë në sektorët industrialë, rezidencialë dhe tregtarë mund të ulë ndjeshëm konsumin

dhe kostot e energjisë. Inkurajimi i përdorimit të pajisjeve me efikasitet të energjisë, përmirësimi i izolimit të ndërtesave dhe miratimi i sistemeve të menaxhimit të energjisë mund të çojë në kursime të konsiderueshme të energjisë. Për më tepër, politikat që nxisin investimet për eficiencën e energjisë, të tilla si subvencionet për rritjen e nivelit të eficiencës së energjisë ose ndëshkimet për përdorimin e tepërt të energjisë, mund të nxisin miratimin e gjerë të këtyre praktikave. Reduktimi i kërkesës së përgjithshme jo vetëm që kontribuon në qëndrueshmërinë mjedisore, por gjithashtu rrit sigurinë dhe efikasitetin ekonomik në terma afatgjatë.

5

Nxitja e partneriteteve publike-private për të nxitur investimet private në projektet energjetike. Nxitja e partneriteteve publike-private (PPP) është thelbësore për tërheqjen e investimeve private në projektet energjetike, vendimtare për përshejtimin e tranzicionit drejt energjisë së qëndrueshme. PPP-të mund të mobilizojnë burime shtesë, të ndajnë rreziqet dhe të shfrytëzojnë pikat e forta të të dy sektorëve për të zbatuar projekte në shkallë të gjerë të energjisë së ripërtëritshme dhe infrastrukturës. Bashkëpunime të tilla mund të prezantojnë gjithashtu modele dhe teknologji inovative financimi, duke rritur efikasitetin dhe qëndrueshmërinë e sistemeve të energjisë. Duke krijuar një kornizë mbështetëse për PPP-të, qeveritë mund të sigurojnë që ekspertiza dhe kapitali i sektorit privat të kontribuojnë ndjeshëm në arritjen e qëllimeve kombëtare të energjisë.

6

Përafrimi i politikave kombëtare të energjisë me standardet e BE-së për të lehtësuar integrimin në tregjet evropiane të energjisë. Ky përafrim siguron pajtueshmërinë rregullatore dhe teknike, duke e bërë tregtinë ndërkufitare të energjisë më të qetë dhe më efikase. Ai gjithashtu hap mundësi për financim dhe mbështetje nga mekanizmat e BE-së që synojnë tranzicionin dhe qëndrueshmërinë e energjisë.

7

Zbatimi i strategjive gjithëpërfshirëse të tranzicionit të drejtë për të mbështetur komunitetet dhe punëtorët e prekur nga zhvendosja nga burimet fosile. Këto strategji duhet të përfshijnë programet e rikualifikimit, mbështetjen financiare dhe krijimin e vendeve të punës në sektorë në zhvillim si energjia e ripërtëritshme dhe eficienca e energjisë. Duke përfshirë në mënyrë aktive palët e interesuara në procesin e tranzicionit dhe duke siguruar akses në mundësi të reja, vendet mund të nxisin ekonominë qarkore dhe të mbështesin zhvillimin e barabartë, duke siguruar që lëvizja drejt një ekonomie më të gjelbër të jetë profitabile për të gjithë anëtarët e shoqërisë.

8

Të përfshihen objektivat specifike të dekarbonizimit dhe datat e heqjes së qymyrit në strategjitë kombëtare të energjisë dhe legjislacionin për të ofruar data të qarta drejt arritjes së një të ardhmeje të qëndrueshme energjetike. Këto standarde ofrojnë një udhërrëfyes për tranzicionin e energjisë, duke siguruar llogaridhënie dhe duke mundësuar monitorimin e progresit. Ato sinjalizojnë një angazhim të fortë për qëndrueshmërinë mjedisore, duke udhëhequr vendimet e politikave, investimet dhe inovacionin drejt arritjes së këtyre qëllimeve. Për më tepër, objektivat e qarta mund të nxisin përpjekjet e sektorit publik dhe privat, duke nxitur bashkëpunimin drejt objektivave të përbashkëta dhe duke lehtësuar një qasje të strukturuar për të zbutur ndikimet e ndryshimeve klimatike.

Ky punim është përpiluar me ndihmën financiare të Fondit të Ballkanit Përendimor. Përmbajtja e këtij punimi është përgjegjësi e vetme e autorit dhe në asnjë mënyrë nuk mund të konsiderohet që pasqyron pikëpamjet e Fondit.

Mbështetur nga Fondi i Ballkanit Përendimor

